

jeziku. Zbog onih koji nisu ni jedno ni drugo, prevodilac je priredio pojmovnik, u kome je ukratko pojasnio većinu neprevedenih pojmova radi lakšeg razumijevanja.

Ova knjiga je i prvi prijevod djela ovog izuzetno plodnog i dinamičnog alima iz nama relativno slabo poznate, a vrlo bogate sirijske zone islamske duhovnosti. Radeći decenijama pod notornim baptističkim režimom, autor je imao priliku svoje teorije staviti na najteže životne testove. To njegovim riječima daje još jednu vri-

jednost. Konačno, ovo se djelo slobodno može smatrati i značajnim doprinosom (islamskoj) psihologiji, jer autor gotovo znanstveno govori o najzakućitijim tajnama naše nutrine.

Prevodilac mr. Sead-ef. Seljubac ovim izvrsnim prijevodom učinio je veliku uslugu svima koji vrlo često moraju odgovarati na pitanja o sufizmu. Ako dosad nisu imali knjigu na koju će uputiti radoznalog pitaoca, sada imaju. **m**

A. ALIBAŠIĆ

PREPOROD LIČNOSTI

Muhammed el-Gazali: Karakter muslimana, prijevod: Fahrudin Smailović, Bookline d.o.o. El-Kelimeh, Sarajevo, 2003

Pojam karaktera se u literaturi sreće u više značenja. On se često zamjenjuje sa pojmom ličnosti. Ipak, mogli bismo reći da se karakter ponajviše odnosi na etičko-moralne i socijalne aspekte ličnosti i da predstavlja utisnuto obilježje individualnosti. Kad je u pitanju islamska ličnost, odnosno ono što autor knjige naziva karakterom muslimana, njegovo formiranje je bitno određeno odnosom prema Bogu. Na osnovu te svijesti, musliman osjeća potpunu ovisnost o Bogu, veliča ga i ibadet mu čini. Svo čovjekovo djelovanje određeno je ovom bitnom relacijom. To je razlog da Muhammed el-Gazali i počinje analizu karaktera muslimana Poslanikovim, a.s., hadisom u kome se apostrofira da je bit njegove misije usavršavanje moralne dimenzije ljudi.

Suštinska odlika vjere je u njenom odnosu prema etici. Zato Gazali mnoge probleme muslimana vidi u tome jer je došlo do krize njihove etike.

Osnovna teza od koje Gazali polazi u svom razmatranju jest da je slabost karaktera, ustvari, rezultat slabosti vjerovanja. Poroci i mahane ljudske potiču od neusavršenog morala, a nedostatak morala i njegova slabost su rezultat loše vjere. Navođenjem mnoštva hadisa koji se

odnose na međusobne odnose i poslovanje ljudi (a to je posebno značajna dimenzija ove knjige), autor zaključuje da su iman, poštenje i ahlak neraskidivo povezani elementi.

"Jedne prilike je Božiji Poslanik, a.s., upitao svoje ashabe: 'Znate li ko je propao?' 'To je onaj ko ostane bez novaca i dobara', odgovoriše ashabi.

'Propao je iz mog ummeta onaj ko na Suddnjem danu nastupi sa namazom, zekjatom i postom, ali se ispostavi da je taj čovjek psovao jednoga, potvorio drugoga, oštetiio trećega, prolio krv četvrtoga, udario petoga... Od prvog do posljednjeg, svi oštećeni će uzeti od njegovih dobrih djela. Ako nestane dobrih dijela prije nego što oni svoje dugove naplate, na njega će biti prebačeni njihovi grijesi i on će biti bačen u vatru" (Muslim).

Umnožavanje poroka i slabosti čini da čovjek na kraju biva lišen vjere kao što se lišava odjeće. Stoga, Gazali posebno ističe da moral nije nešto što se može preskočiti, nego je to osnova života islamske ličnosti. Shodno tome, posebno potcrtava hadise Poslanika, a.s., da je rob koji je najdraži Allahu onaj koji ima lijep moral, kao i to da je lijepo ponašanje nešto najviše što čovjek može posjedovati. Sam Poslanik, a.s., bio je savršeni primjer morala koji propa-gira. Njegova misija je bila preporod ličnosti. Poticao je na aktivno činjenje dobra i jačanje snage volje, koja je suštinski elemenat karaktera. Prisjetimo se sirovih beduina, sklonih porocima na početku Poslanikove, a.s., misije, a potom blistavih vojskovođa i halifa istinskih karaktera, na

kraju prihvatanja i življenja islama. Za vrijeme Poslanikovog, a.s., života bilo je mnogo ovakvih transformacija ličnosti. Primjer sa h. Omerom je najpoznatiji u literaturi, a naravno ne i jedini.

Čovjek je slabašno biće, duša je sklona zlu, ali se stabilnost (kao bitna odlika ličnosti) postiže snagom volje, borbom sa putenim dijelom duše i čišćenjem od nečistoća snagom slijedećnja vjere i Božijom potporom. Ovo je istinski džihad kao put povratka autentičnoj ljudskoj prirodi.

Zrela i jaka ličnost ne nastaje slučajno, ni iznenada. Ona je rezultat dugotrajnog procesa postepenog sazrijevanja. Tajna rasta karaktera muslimana leži u stalnom ponavljanju djela, iskrenom obredoslovlju i vjerovanju u Dan obračuna.

El-Gazali razmatra dvadeset osobina ličnosti koje, zajedno, čine jasno ocrtan karakter muslimana. On pojedinačno analizira svaku od ovih osobenosti, kao što su: iskrenost, emanet, pouzdanost, ihlas, odgoj u govoru, čuvanje srca od mržnje, snaga, blagost...

Strukturu karaktera ličnosti općenito čine dva osnovna elementa: snaga volje i moralni lik.

Nema zrele i stabilne osobe bez snažne i pouzdane volje i jasnih i praktično primijenjenih moralnih principa.

Iskrenost je temeljna osobina islamskog karaktera, što je i bilo prvobitno obilježje muslimanske zajednice, koja se odlikovala preciznošću u izlaganju i pouzdanosti u govoru. Ovome prethodi iskreno vjerovanje u Allaha, dž.š.

Svaku od navedenih osobina ličnosti koju analizira, El-Gazali potkrjepljuje vjerodostojnim hadisima kako bi pokazao da je i Božiji Poslanik Muhammed, a.s., na tome insistirao u različitim životnim situacijama. Svaka od osobina karaktera je obrađena u posebnom poglavlju, koje se može tretirati i samostalno za potrebe predavanja. Kao posebno interesantna,

ovdje ističemo poglavlja o snazi ličnosti i *Znanje i pamet*. Snažno vjerovanje je motiv koji vodi ličnost u nove pobjede. Snaga imana čini da, kad se govori, to odiše sigurnošću, kad se nešto radi – radi se temeljito, a kad se uputi ka cilju – stremi mu se bez kolebanja. To je snaga karaktera muslimana. Čovjek slabe volje je sklon uticaju vladajućih običaja, porocima, podilaženju raznim uticajima koji su daleko od ispravnog puta. Snažan musliman je draži Allahu, dž.š., od slabog muslimana. Snaga volje je onaj bitni element karaktera koji stavlja u funkciju druge osobine ličnosti, kao što su pravičnost i znanje. Sve to tada postaje aktivni činilac pozitivnog uticaja da se djeluje u cilju dobra.

Ibn Abbas prenosi da je Božiji Poslanik, a.s., rekao: "Ko razljuti Allaha kako bi zadovoljio ljude – Allah će te ljude protiv njega okrenuti. Ko rasrdi ljude kako bi zadovoljio Allaha – On će udobrovoljiti ljude koje je on razljutio zbog Njega! On će uljepšati njega, njegov govor i djelo u njihovim očima" (Et-Taberani).

Znanje je krunski element islamske ličnosti. «Nije ispravna vjera ako nije ispravno znanje i razumijevanje te vjere», Gazali. U tom smislu, ljudi se dijele samo na dvije grupe: oni koji tragaju za znanjem i učenjaci koji se nadograđuju.

Ovo djelo predstavlja tradicionalni pristup izučavanju etike. Temelji se isključivo na izvorima islama. O svom tradicionalnom diskursu, autor ističe da se držao citata ajeta i hadisa, jer smatra da je to dovoljna riznica, kojoj nisu potrebne filozofske rasprave o prirodi etike. Moglo bi se reći da je ovakav stav uveliko uslovljen reakcijom na relativistički pristup moralu koji je postao karakteristika modernog doba. Osim što se raspravlja o različitim pristupima vrednovanju dobra, što je karakteristika moderne etike, on u sasvim tradicionalnom duhu misli da su vrijednosti definirane u Izvoru, a naše je samo da te vrijednosti lično zadobijemo. **m**

Almedina ČELEBIĆ